

ALEKSANDER KOZŁOWSKI

Znaczenie literatury i jej dydaktyki w procesie akwizycji języka obcego

1. UWAGI WSTĘPNE

Jednym z zasadniczych celów nauczania języków obcych, coraz częściej podkreślanym w dyskusjach i publikacjach specjalistycznych, jest nabycie przez uczących się umiejętności do tzw. „komunikacji międzykulturowej”. Jest to zintegrowany cel komunikacyjno-kształcący, który zakłada opanowanie socjokulturowej kompetencji lingwistycznej, umożliwiającej praktyczną komunikację językową z jednoczesnym zrozumieniem szeroko pojętego tła kulturowego określonego kraju i narodu. Krajoznawczy i kulturoznawczy aspekt nauczania języków obcych nabrał już znaczenia na prawie wszystkich etapach jego przyswajania. Jest on zapewne wynikiem socjolingwistycznego ujmowania języka, jak też humanistycznego charakteru metod kognitywnych. Cel ten zostaje osiągnięty, kiedy uczeń posiada umiejętności i poszczególne sprawności językowe (tzn. czytania, pisania, słuchania ze zrozumieniem oraz mówienia), pozwalające mu integrować się werbalnie na płaszczyźnie języka obcego z obszarem kulturowym społeczeństwa, posługującego się danym językiem jako ojczystym. Oczywiście w tym kontekście pojęcia „komunikacji międzykulturowej” jak i „kultury” rozumieć trzeba szeroko jako przejawy wszelkiej działalności intelektualnej i materialnej danego społeczeństwa.

Przy realizacji tak sformułowanego celu dydaktyki języków obcych, określanej od szeregu lat i w dalszej części niniejszych rozważań mianem glotto-dydaktyki, zyskuje na znaczeniu jako materiał nauczania, oryginalny tekst dydaktyczny, zwany również tekstem prymarnym. Należy wyjaśnić przy tym, że wszystkie teksty stosowane w dydaktyce języków obcych, podzielić można na teksty sekundarne (w polskiej nomenklaturze określane zazwyczaj jako adaptowane lub preparowane i opracowane specjalnie dla celów dydaktycznych — zawarte w podręcznikach) oraz teksty prymarne, inaczej oryginalne. Wśród tekstów prymarnych, przy przyjęciu powyżej sprecyzowanych celów nauczania języków obcych coraz bardziej zyskują na znaczeniu oryginalne teksty literackie.

W naszych rozważaniach zajmiemy się omówieniem statusu, funkcji i znaczenia tekstów literackich w procesie akwizycji języka obcego, przy czym za

naczelną tezę poniższych wywodów przyjmujemy, że teksty literackie, czyli odpowiednio dobrane utwory epickie, dramatyczne a nawet liryczne, mogą być bardzo pożytecznym a nawet optymalnym materiałem nauczania na lekcji języka obcego. Teza ta opiera się na stwierdzeniu, że literatura piękna, ze względu na specyfikę wyrazu artystycznego i oddziaływanie emocjonalne, autentyczność substancji językowej, uniwersalność tematyczną, bogate i zróżnicowane słownictwo a także reprezentatywność w aspekcie kulturowym i realioznawczym, jest koniecznym i nieodzownym elementem w procesie poznawania i doskonalenia znajomości języka obcego. Podejmiemy więc próbę sprecyzowania pozycji literatury w procesie poznawania języka obcego oraz określenia tekstów literackich jako optymalnego materiału nauczania. Podkreślenie znaczenia literatury i literaturoznawstwa przy obecnie dominującej tendencji nauczania języków w aspekcie pragmatyczno-komunikacyjnym jest bowiem tym bardziej pożądane a nawet niezbędne, ponieważ właśnie oryginalne utwory literackie wydają się spełniać doskonale postulat nauczania języków w sytuacjach naturalnych oraz umożliwiają, w szerokim znaczeniu tego słowa, nabycie kompetencji komunikacyjnej w danym języku.

Nie będziemy natomiast mówić o zagadnieniach związanych wprawdzie ściśle z tematem, jak np. zasady doboru i selekcji tekstów literatury obcojęzycznej lub form pracy z nią, gdyż wykraczałyby one znacznie poza ramy tematyczne zakreślone dla poruszanej tu problematyki.

Problematyka tekstów literackich i ich zastosowania w dydaktyce języka obcego jest już zresztą od pewnego okresu przedmiotem zintegrowanych badań literaturoznawców, językoznawców i glottodydaktyków, prowadzonych jednak przede wszystkim w ośrodkach zagranicznych i tam też są zazwyczaj publikowane wyniki badań¹.

Chociaż praca z oryginalnymi tekstami literackimi i lekturą pozapodręcznikową jest przewidziana w planach i programach nauczania², to trzeba tu podkreślić, że w krajowym piśmiennictwie glottodydaktycznym tematyka pracy z literaturą jest na ogół pomijana, a wśród nauczycieli panuje pewna bezradność, czego można — oprócz ewentualnie różnych technik czytania lub translacji — dokonać z oryginalnym tekstem literackim.

Przyjmujemy, że w naszych rozważaniach przez pojęcie „tekst literacki” rozumieć będziemy każdy utwór literacki przeznaczony dla celów dydaktycznych,

¹ Np.: *Literarische Texte im kommunikativen Fremdsprachenunterricht*; praca zbiorowa pod red. Ralfa Eppenedera, Monachium 1985; H. A. Marckwardt, *The Place of Literature in the Teaching of English as a Second or Foreign Language*, Honolulu 1978; M. Löschmann, G. Schröder, *Literarische Texte im Fremdsprachenunterricht*, Lipsk 1984.

² Np. *Program Liceum Ogólnokształcącego. Języki Zachodnioeuropejskie (angielski, francuski, niemiecki)*, Warszawa 1985, s. 92; *Program Szkoły Podstawowej. Języki Zachodnioeuropejskie: angielski, niemiecki, francuski*, (klasy VII - VIII), Warszawa 1984, s. 28.

stąd też będziemy często identyfikowali pojęcia „literatura” i „tekst literacki” jako różniące się jedynie swoją funkcją i przeznaczeniem. Po tych uwagach wstępnych przejdźmy do omówienia zadań, celów i funkcji literatury w procesie nauczania języków obcych.

2. CELE I FUNKCJE STOSOWANIA LITERATURY W KSZTAŁCENIU JĘZYKOWYM

Tradycyjnie przyjmuje się, że literatura w procesie nauczania języków przyczynia się przede wszystkim do kształcenia estetycznego i powinna być rozumiana w tym kontekście jako integralna część nowoczesnego kształcenia ogólnego przez „rozwój umiejętności przeżywania i wyrażania odczuć emocjonalnych, fantazji, przyczyniania się do formowania określonych osobowości oraz indywidualnego rozwoju kulturowego jednostki”³.

Przytoczona powyżej funkcja literatury dotyczy zasadniczo dydaktyki języka ojczystego. Tym samym słuszne wydaje się stwierdzenie, że teksty literackie w dydaktyce języka obcego posiadają jeszcze więcej funkcji niż w nauce języka ojczystego. Są one bowiem w glottodydaktyce środkiem, z którego uczący się, będący pod stałym wpływem środowiska języka ojczystego, czerpie wiadomości leksykalne i gramatyczne z zakresu języka obcego, oraz materiałem, w którym zawarte są określone treści kulturowe i realioznawcze. W dydaktyce języka ojczystego dominuje zasadniczo jedynie ta druga funkcja. Ogólnie pozytywne aspekty stosowania literatury w procesie akwizycji języka muszą być wobec tego uzupełnione o te elementy, które są specyficzne dla sytuacji glottodydaktyki, powinny też uwzględniać fakt, że język obcy jest na zajęciach lekcyjnych zarówno medium przekazywania informacji, przedmiotem i jednocześnie celem nauczania.

Odpowiedź na pytanie, jakie cele ma spełniać literatura w nauce języka obcego, udzielana jest w różnorodny sposób. Nie ma jednak zupełnej zgodności wśród specjalistów zajmujących się tym zagadnieniem co do tego, jakie zadania literatura powinna realizować.

Wydaje się jednak, że naczelnym celem stosowania tekstów tego rodzaju jest — jak to określa Gustav Wackwitz — „konieczność stałego poszerzania i pogłębiania znajomości nowych jednostek leksykalnych i syntaktycznych; tekst staje się tym samym materiałem do ćwiczeń leksykalnych, konwersacyjnych i innych”⁴.

³ E. Stein, *Wege zum Gedicht, Eine Einführung in Gedichtbehandlung und Gedichtbetrachtung*, Berlin 1968, s. 121.

⁴ G. Wackwitz, *Texte im Fremdsprachenunterricht*, „Zielsprache Deutsch”, 1970, nr 1, s. 78.

Literatura może spełniać następujące szczegółowe cele w nauczaniu języków obcych:

- dostarcza uczącym się informacji realioznawczych i kulturoznawczych, dotyczących narodu posługującego się danym językiem;
- stanowi materiał, na podstawie którego może być doskonalona znajomość języka obcego w zakresie poznawania nowego słownictwa i reguł gramatycznych;
- stwarza możliwość wykorzystania potencjału wychowawczo-estetycznego literatury w kształtowaniu odpowiednich sądów wartościujących;
- praca z literaturą jest ponadto sama w sobie celem (uczniowie będą przyzwyczajając się opanowywać trudną sztukę percepcji dzieła literackiego, będą nabywać sprawność aktywnego uczestnictwa w tym procesie, co może mieć istotne znaczenie również dla dydaktyki języka ojczystego).

Przejdźmy tym samym do dokładniejszego omówienia niektórych z tych celów.

— Język (także i obcy) nie funkcjonuje w próżni, jest przede wszystkim wyrazem konkretnych uwarunkowań i stosunków społecznych. Literatura tego języka odzwierciedla te stosunki, a jednocześnie jest przez nie uwarunkowana. Pomaga ona w uzyskiwaniu i uzupełnianiu wiadomości kulturoznawczych i realioznawczych dotyczących danego narodu i kraju. Pomaga również w przełamywaniu — często stosunkowo dużych — barier kulturowych oraz w pozbywaniu się różnorodnych uprzedzeń w stosunku do innych narodowości czy krajów, co wydaje się w procesie nauczania niektórych języków obcych szczególnie ważnym zadaniem. Teksty literackie umożliwiają dokładniejsze poznanie kultury, życia społecznego, historii i geografii danego kraju.

„W literaturze zawarty jest fragment społecznej rzeczywistości, który jest odzwierciedlony za pomocą środków wyrazu artystycznego, specyficznych dla tego rodzaju sztuki. Przy omawianiu tekstów literackich zarysowuje się możliwość stwarzania sytuacji służących lepszemu zrozumieniu i porozumieniu między przedstawicielami różnych narodowości”⁵.

— Nabywanie sprawności językowych, poznawanie i pogłębianie znajomości nowego słownictwa, poznawanie nowych struktur językowych, związków frazeologicznych i wyrażen idiomatycznych to następny wyróżniony przez nas cel. Praca z obcojęzyczną literaturą oznacza zwykle pracę z obcym językiem, bez pośrednictwa tłumaczenia. Cel ten nie wytycza wyłącznie przyswajania leksykalnych, gramatycznych i syntaktycznych struktur, lecz dąży

⁵ J. Riehme, *Zur Arbeit am literarischen Text im Fremdsprachenunterricht*, „Deutsch als Fremdsprache”, 1975, nr 1, s. 4.

także do nabycia określonych strategii czytania, które umożliwiają percepcję literatury nie tylko obcojęzycznej, ale także i ojczystej. W stosowaniu literatury do nauczania języka obcego widzimy bowiem paralele z dydaktyką języka i literatury ojczystej. Nauczanie języka obcego musi zazwyczaj (oprócz sytuacji poznawania języka w środowisku bilingwalnym) dawać pierwszeństwo nauce języka ojczystego. Nabyte tam postawy i nastawienia percepcyjne mają zasadniczy wpływ na naukę języka obcego przy zastosowaniu tekstów literatury obcojęzycznej. Tak więc nie można oczekiwać od uczących się, nie wykazujących podczas lekcji języka, na której omawiana jest literatura ojczysta, gotowości i chęci do rozmowy i dyskusji, takiej gotowości na analogicznych zajęciach, tylko że języka obcego. Wracając jednak do celu nabywania sprawności językowych za pośrednictwem literatury obcojęzycznej, trzeba stwierdzić, że literatura taka — jak każda inna — powinna być przede wszystkim czytana. Sprawność czytania, chociaż jest sprawnością jedynie receptywną, musi być rozwijana od początku nauczania języków obcych. Potencjalny czytelnik literatury obcojęzycznej powinien posiadać umiejętność czytania i rozumienia tekstów literatury obcojęzycznej także za pomocą tworzenia hipotez znaczeniowych, w przypadku, kiedy dane słowa czy struktury nie są znane i nie ma możliwości ani czasu poznać ich w trakcie aktu czytania.

— Teksty literackie posiadają szczególne możliwości oddziaływania wychowawczego i estetycznego. Aspekty emocjonalne procesu opanowywania języka obcego mają wprawdzie sekundarne znaczenie dla samej jego istoty, ale niewątpliwie tworzą zasadnicze tło, niejako „zaplecze” psychologiczne nauczania języków obcych. Literatura może w tym sensie przekazywać impulsy emocjonalne i powodować dodatkową motywację do produkcji wypowiedzi obcojęzycznych. Otwiera ona przed uczącymi się specyficzną, niepowtarzalną w swoim oddziaływaniu i ukazywaniu literackiego świata wewnętrznego sferę doznań i przeżyć. Te potencjalne możliwości literatury są bardzo istotne dla kształtowania pozytywnej motywacji, która jak wiadomo decyduje o sukcesie w opanowaniu języka; tekst bowiem wpływa niejako w całości na osobowość uczącego się, oddziałując jednocześnie na sferę emocjonalną i intelektualną.

Wspomnieliśmy już uprzednio, że teksty tego rodzaju są stosowane głównie w celu poszerzania znajomości słownictwa, podnoszenia poziomu wypowiedzi językowych przez powodowanie dyskusji, interpretacji na płaszczyźnie obcojęzycznej. Praca z tekstem służy tym samym do uaktywniania sprawności językowych, pomaga w formułowaniu prawidłowych pod względem gramatycznym i formalno-treściowym wypowiedzi, w określaniu czasu i rodzaju powtórzeń koniecznych do utrwalenia nowych jednostek leksykalnych.

W związku z powyższymi stwierdzeniami możemy wyróżnić dwa podstawowe cele pracy z obcojęzycznymi tekstami literackimi, to znaczy cele językowe oraz cele kognitywne.

Do celów językowych zaliczymy:

- rozumienie ze słuchu tekstów z przeciętnym i progresywnym stopniem trudności i zakresem słownictwa,
- rozwój umiejętności stosowania różnorodnego słownictwa w określonych kontekstach,
- opanowanie struktur gramatycznych tekstu, o ile jest to dla jego pełnej percepcji konieczne,
- rozwój umiejętności rekonstrukcji treści zarówno w sposób ustny, jak i pisemny,
- rozwój umiejętności interpretowania tekstu,
- rozwój umiejętności brania udziału w grupowej dyskusji (wyrażanie aprobaty, dezaprobaty, interpretacji, krytyki itd. w wyniku konstruowania werbalnych wypowiedzi obcojęzycznych).

Do celów kognitywnych zaliczymy:

- uzyskiwanie z tekstów literackich informacji różnego rodzaju,
- zestawianie tych informacji w bloki informacyjne,
- poznawanie technik literackich i środków stylistycznych,
- poznawanie możliwości wielostronnej interpretacji tekstu.

Z przytoczonych wyżej celów stosowania tekstów literackich w kształceniu językowym wynikają określone implikacje dla funkcji literatury w glotto-dydaktyce. Tekst literacki może więc pełnić następujące funkcje:

- kontekstowego instrumentu przekazywania wiadomości leksykalnych lub gramatycznych (praca z tekstem równocześnie nad leksyką i gramatyką nie jest wskazana).
- podstawy dla systematycznego rozwoju sprawności rozumienia ze słuchu i czytania zarówno cichego jak też głośnego,
- modelu dla rozwoju sprawności mówienia i pisania,
- materiału, na którym można ćwiczyć i doskonalić umiejętności translacyjne.

Niektórzy autorzy opracowań specjalistycznych⁶ wskazują, że tekst literacki w aspekcie językowym sensu stricto może pełnić dwie podstawowe funkcje:

- może być podstawą dla rozwoju umiejętności percepcyjnych (*Rezeptionsvorgabe*),
- może być impulsem dla tworzenia własnych, kreatywnych wypowiedzi językowych (*Sprechanlaß*).

Jeżeli tekst ma spełniać tylko pierwszą funkcję, to znaczy, że służy zasadniczo rozwojowi sprawności czytania i rozumienia ze słuchu, i tym samym

⁶ Por. M. Löschmann, G. Schröder, *Literarische Texte im Fremdsprachenunterricht*, Lipsk 1984, s. 50.

może być zastosowany we wcześniejszych stadiach nauki języków obcych. Nie jest przy tym konieczne wyjaśnianie wszystkich nowych jednostek leksykalnych, ważne natomiast jest opanowanie podstawowych strategii tworzenia hipotez znaczeniowych głównie w wyniku podświadomych procesów asocjacyjnych. Koncentrowanie się na wyjaśnieniu nowego słownictwa i nie znanych struktur semantycznych może bowiem zakłócić proces percepcji utworu literackiego jako przecież jednej zespolonej pod względem logicznym i językowym całości. Szczególne znaczenie ma przy tym dogłębna analiza stopnia trudności języka, w którym dany tekst został napisany. W większości przypadków decyduje ona o tym, czy określony tekst literacki może być zastosowany w wersji oryginalnej, czy też musi zostać zaadaptowany dla potrzeb dydaktycznych⁷. Jeżeli tekst literacki jest za trudny dla określonego etapu znajomości języka obcego, posiada zbyt dużo nowego słownictwa, a tym samym uniemożliwia lub zbyt utrudnia tworzenie hipotez znaczeniowych, nie kwalifikuje się do rozwoju umiejętności percepcyjnych i nie może być tym samym zastosowany na lekcji języka obcego.

Jeżeli tekst ma spełniać funkcję drugą, to znaczy być impulsem do tworzenia własnych, kreatywnych wypowiedzi językowych, służyć będzie bezpośredniemu rozwojowi sprawności produktywnych, jakimi są: mówienie i pisanie. Tym samym słuszny wydaje się wniosek, że funkcja ta — ze względu na przytoczone na początku niniejszego opracowania aktualne cele glotto-dydaktyki — będzie ważniejsza niż pierwsza. W tym przypadku konieczne jest dokładne opracowanie i wyjaśnienie nowego słownictwa i nowych struktur gramatycznych. W tej funkcji tekst literacki będzie omawiany, interpretowany i szczegółowo analizowany pod względem zarówno treściowym, jak i językowym. Aby tekst literacki mógł być zrozumiany, musi być spełniony jeszcze jeden warunek, mianowicie rzeczywistość społeczno-kulturowa ukazana w danym utworze powinna być zrozumiała dla uczącego się. Jest to wprawdzie element pozalingwistyczny, ale niejednokrotnie warunkuje przebieg procesu percepcji. Tekst literatury pięknej jest wobec tego z jednej strony nośnikiem informacji kulturowo-społecznych na temat kraju i narodu posługującego się danym językiem jako ojczystym, ale z drugiej strony, aby go w pełni zrozumieć, musi być zagwarantowana chociażby minimalna znajomość informacji i wiadomości dotyczących określonego kraju i narodu, a więc tzw. pozalingwistycznej rzeczywistości socjokulturowej.

Oczywiście zdarza się, że dany tekst pełni obie funkcje jednocześnie, to znaczy najpierw służy rozwojowi umiejętności percepcyjnych a następnie staje się impulsem do tworzenia własnych wypowiedzi językowych. Sytuację

⁷ K. Köhring, R. Beilharz, *Begriffswörterbuch: Fremdsprachendidaktik und -methodik*, (hasło: *Literatur*), Monachium 1973.

taką obserwujemy bardzo często na lekcji języka obcego, ponieważ wynika ona ze struktury nauczania tego przedmiotu. Należy jednak pamiętać o tym, aby została zachowana odpowiednia kolejność tych funkcji, taka jaka została podana powyżej.

Podsumowując część naszych rozważań dotyczących celów i funkcji tekstów literackich w glottodydaktyce, trzeba stwierdzić, że za pomocą tego rodzaju tekstów można:

— powiększyć stan wiedzy uczących się w zakresie znajomości słownictwa i struktur językowych, elementów kulturoznawczych i realioznawczych, konstrukcji tekstów i zachodzących przy ich percepcji procesów komunikacyjnych, poznania autorów oraz potencjalnych odbiorców ich twórczości;

— przyczynić się do kształcenia poszczególnych sprawności i umiejętności, w tym: do rozwoju sprawności czytania (i to zarówno cichego, jak i głośnego), do rozwoju umiejętności interpretowania, wartościowania i polemizowania z innymi poglądami i sądami; oraz do rozwoju umiejętności aprobowania innych norm obyczajowych i ogólnokulturowych determinowanych specyfiką danego narodu⁸.

Uczeń przy percepcji tekstu literackiego — niezależnie, czy następuje ona na lekcji języka ojczystego czy obcego (można tu dostrzec daleko idące podobieństwo) X powinien uświadomić sobie sposób oddziaływania emocjonalno-estetycznego literatury oraz jej szczególną rolę w kulturze danego narodu.

3. LITERACKIE I LITERATUROZNAWCZE ASPEKTY GLOTTODYDAKTYKI

Zasadnicze założenie współczesnej lingwistyki, rozpatrujące język jako środek komunikacji, doprowadziło do wyraźnej dominacji sprawności mówienia nad innymi sprawnościami, a tym samym do tendencji omawiania przeczytanych tekstów za pośrednictwem tzw. syntetycznego kodu fonicznego. W tym kontekście literatura jawi się jako znakomity materiał nauczania, mogący powodować reakcję językową uczących się w postaci werbalnej wypowiedzi zachodzącej na płaszczyźnie obcojęzycznej, stanowiący przedmiot i podmiot wypowiedzi monologowych i dialogowych.

Dla celów dydaktyki języków obcych najbardziej przydatne są teksty literackie tzw. „prozy stosowanej” (*angewandte Prosa*). Przez pojęcie to będziemy rozumieli tę część literatury, która zawiera opis typowych, reprezentatywnych działań i reakcji ludzkich, posiada wartką, jednolitą akcję i jednoznacznie charakteryzuje bohaterów. W tego rodzaju prozie powinna

⁸ Por.: R. Kußler, *Deutsche Lyrik als fremde Lyrik*, Monachium 1981, s. 8.

znaleźć odzwierciedlenie obiektywna rzeczywistość historyczno-społeczna danej narodowości i to zarówno w przeszłości, jak i teraźniejszości.

Jednym z głównych celów stosowania tekstów literackich w glottodydaktyce jest — jak to staraliśmy się wykazać w poprzedniej części niniejszych rozważań — rozwój umiejętności omawiania i wartościowania obcej literatury na płaszczyźnie obcojęzycznej. Zachodzi przy tym doskonała możliwość syntezującego konfrontowania i kontrastowania literatury obcej z ojczystą w formie np. porównywania ujęcia określonej problematyki w literaturze ojczystej i obcojęzycznej. Oczywiście przeprowadzanie takich porównań może mieć miejsce, w grupach które reprezentują średniozaawansowany lub zaawansowany poziom znajomości języka obcego. Warto przy tym dodać, że — jak to wynika z badań empirycznych i obserwacji nauczycieli — szczególnie duże zainteresowanie wzbudzają te teksty literackie, które umiejscawiają akcję w ojczystym kraju uczących się lub których bohaterowie są rodakami uczniów⁹.

Aby móc percypować utwory literatury pięknej w oryginale, konieczna jest znajomość języka, w którym zostały one napisane w stopniu przynajmniej dobrym, oraz zrozumienie i znajomość treści kulturo- i realioznawczych cechujących daną wspólnotę językową. Jest to uwarunkowanie najważniejsze, decydujące o tym, czy w ogóle można stosować teksty oryginalne literatury obcojęzycznej na danym poziomie znajomości języka. Na podstawie tego stwierdzenia możemy sformułować dalej wniosek, że teksty literackie mogą być przydatne najbardziej na średniozaawansowanym i zaawansowanym poziomie znajomości języka, rzadko natomiast w nauczaniu dla początkujących.

Obecnie przejdziemy do części rozważań dotyczących określenia i próby udowodnienia, dlaczego właśnie oryginalny tekst literacki może stać się optymalnym materiałem nauczania języków obcych. Co zatem wyróżnia tekst literacki od innych rodzajów tekstu? Teksty literackie — podobnie jak w nauce języka ojczystego, tak i w nauczaniu języków obcych:

— mają największe znaczenie w rozwoju kategorii estetycznych osobowości, a co za tym idzie w rozwoju odpowiedniej motywacji do uczenia się języka;

— są bardzo cenne ze względu na ich wysoką wartość informacyjną o uniwersalnym charakterze;

— umożliwiają poznanie fragmentów literatury, a więc najbardziej reprezentatywnej dziedziny kultury danego narodu w sposób oryginalny, autentyczny, bez pośrednictwa tłumaczenia;

⁹ Por. G. Desselmann, H. Hellmich, *Didaktik des Fremdsprachenunterrichts. Deutsch als Fremdsprache*, Lipsk 1981, s. 261.

- posiadają szeroką bazę leksykalną, zawierającą najbardziej charakterystyczne dla danego języka zwroty, wyrażenia frazeologiczne, idiomatyczne, występujące na wszystkich płaszczyznach stylistycznych;
- zawierają nieograniczone możliwości przeprowadzania różnego rodzaju porównań i transpozycji z literaturą ojczystą;
- zachęcają do formułowania własnych przemyśleń i refleksji na obcojęzycznej płaszczyźnie werbalnych wypowiedzi, intensywnej i zaangażowanej wymiany poglądów, formułowania własnego, indywidualnego stanowiska;
- powodują konfrontację z oczekiwaniami, jakie wzbudzić może zapowiedź opracowania jakiegoś tekstu poznanego już poprzednio autora (np. za pośrednictwem tłumaczeń jego utworów omawianych na lekcji języka ojczystego)¹⁰.

Nie wszystkie z przedstawionych wyżej cech tekstu literackiego interesują dydaktykę języków obcych, część z nich jest istotna tylko dla dydaktyki języka ojczystego. O podobieństwach i różnicach między tymi dydaktykami i funkcją literatury w nauczaniu języka ojczystego a obcego będzie jeszcze mowa w późniejszej części naszych rozważań.

Literaturę jako materiał nauczania cechuje przede wszystkim uniwersalny charakter jego przydatności do kształtowania wszystkich czterech sprawności językowych. „Nie jest ona raczej przystosowana do pracy nad pogłębianiem wiadomości z zakresu zjawisk gramatycznych danego języka, może pełnić jedynie funkcję prezentacyjną określonych zjawisk gramatycznych”¹¹. Rzadko który z innych rodzajów tekstu może przyczyniać się do realizacji tak kompleksowego programu rozwoju wszystkich sprawności językowych jak właśnie teksty interesującego nas gatunku.

Jeżeli będziemy analizować wymagania, jakie stawia się tekstom w dydaktyce języka, to powinno się uwzględnić następujący warunek „teksty powinny być »otwarte«, aby była możliwa reakcja językowa, będąca swoistą kontynuacją tematyki i problematyki”¹². „Otwarte” znaczy w tym kontekście tyle, że musi być zagwarantowana wielostronna i wszechstronna interpretacja. Analizując stopień tak rozumianej „otwartości” poszczególnych tekstów, dochodzimy do wniosku, że wszystkie inne ich rodzaje (publicystyczne, naukowe, popularno-naukowe, reklamowe itd.) są o wiele mniej „otwarte”,

¹⁰ Por. W. Apelt, *Grundprobleme der Fremdsprachenpsychologie*, „Deutsch als Fremdsprache”, 1974, nr 6, s. 322.

¹¹ In. Kelling, *Funktionen und methodische Möglichkeiten der Arbeit mit literarischen Texten im Sprachunterricht für Fortgeschrittene*, [w:] *Methodische Probleme der Einbeziehung literarischer Texte in den Deutschunterricht. Materialien der VII Gesamtstaatlichen Fachtagung für Deutschlehrer und Germanisten der CSSR*, Praga 1977, s. 20.

¹² H. Peters, *Aspekte einer angewandten Rhetorik. Ein heuristisches Modell elokutioneller Mittel*, [w:] *Literatur im Fremdsprachenunterricht*, Frankfurt nad Menem 1977, s. 271.

ponieważ mogą powodować jedynie interpretację, którą nazwiemy tutaj „interpretacją komentującą”, a jej produktem jest zwykle jednostronna ocena danego tekstu. W świetle potencjalnych możliwości do konstruowania wszechstronnych interpretacji sensu stricto, a tym samym do wielości i intensywności produkowanych wypowiedzi werbalnych na płaszczyźnie obcojęzycznej teksty literackie najlepiej się nadają. Posiadają one ponadto własną dynamikę, mogącą powodować reakcję w formie wypowiedzi obcojęzycznych, oraz szczególną zdolność wytwarzania po sobie łańcucha tekstów, będących wypowiedziami uczących się. Nie można wprawdzie jednoznacznie stwierdzić, że inne rodzaje tekstów nie tworzą żadnych reakcji werbalnych. Teksty np. publicystyczne powodują także określoną reakcję, bywa ona jednak — naszym zdaniem — ograniczona do wydawania ich wartościującej oceny. Teksty publicystyczne czy też popularno-naukowe wyobrazają rzeczywistość obiektywną, niefikcyjną, która za pośrednictwem rzeczywistości językowej jest dosyć jednostronna w interpretowaniu. W takim przypadku dyskusja na temat niefikcyjnego tekstu może ograniczyć się tylko do skomentowania bądź też oceny sposobu ukazania tego rodzaju rzeczywistości. Jedynie w wyniku zetknięcia z tekstami fikcji literackiej może powstać ogromna liczba interpretacji na płaszczyźnie obcojęzycznej, zabarwiona ponadto silnymi komponentami emocjonalnymi, powodującymi dodatkowe bodźce do wyrażania swoich myśli, poglądów, sądów itd., oczywiście za pośrednictwem języka obcego. W zasadzie każdy materiał nauczania zastosowany na lekcji języka obcego powinien być bodźcem, impulsem lub pretekstem do stworzenia wypowiedzi obcojęzycznych, co znów może powodować przyspieszenie nabycia kompetencji komunikacyjnej. Jak wynika z naszych wywodów, takim materiałem nauczania, tworzącym szczególnie silne impulsy do tworzenia tego rodzaju wypowiedzi, są teksty „otwarte”, czyli literackie.

Biorąc pod uwagę całą sferę emocjonalno-motywacyjną procesu kształcenia językowego warto podkreślić, że odpowiedni dobór materiałów nauczania, zapewniający utrzymanie na stałym poziomie zainteresowania nauką tak trudnego przedmiotu, jakim jest język obcy, wydaje się być tutaj szczególnie ważnym elementem. Musi być wobec tego zapewniona stosunkowo duża atrakcyjność materiałów nauczania.

„Od materiału nauczania, a w szczególności od materiału do czytania, wymaga się aby zawierał istotne i interesujące wiadomości oraz sytuacje komunikacyjne odpowiadające językowym, społecznym i realioznawczym uwarunkowaniom czytelnika, ukazywał krytyczne i wnikliwe spojrzenie w potencjalne możliwości działania ludzkiego”¹³.

¹³ B. Garscha-Weiß, *Les stances á Sophie von Ch. Rochefort. Zur Verknüpfung fiktionaler und nicht fiktionaler Texte im Französischunterricht der Sekundarstufe II*, [w:] *Literatur im Fremdsprachenunterricht*, Frankfurt nad Menem 1977, s. 181.

Jaki inny rodzaj tekstów, oprócz literackich, mógłby spełniać powyższe uwarunkowanie w najbardziej optymalny i kompleksowy sposób?

„Jeżeli przez tekst literacki zaprezentowany w wersji oryginalnej pobudziło się zainteresowanie indywidualne uczących się, a przez obcojęzyczne wypowiedzi werbalne doprowadziło do całościowego objęcia zawartej w nich problematyki, to daje się zazwyczaj zauważyć znaczna optymalizacja rozwoju kompetencji językowych; tym bardziej ma to miejsce w tych przypadkach, kiedy tematyka tekstu dotyczy rzeczywistości obiektywnej świata i życia, aktualnej czy też adekwatnej do sytuacji uczących się”¹⁴.

Wilfried Bruschi, jeden z czołowych zachodniemieckich językoznawców i glottodydaktyków wskazuje w swoich pracach również na to, że

„właśnie teksty literackie stanowią bardzo dobry dostęp do wszystkich elementów kultury, życia społeczno-politycznego, tradycji historyczno-narodowych, stereotypów zachowania się interpersonalnego i norm postępowania społecznego; doskonale te elementy uwidaczniają, plastycznie opisują i polemizują z nimi”¹⁵.

Literatura w tym sensie może przekazywać zintensyfikowane impulsy emocjonalne i powodować dodatkową motywację do produkcji wypowiedzi obcojęzycznych. Otwiera ona jednocześnie przed uczącymi się specyficzną, niepowtarzalną w swoim oddziaływaniu i ukazywaniu literackiego świata wewnętrznego, sferę doznań i przeżyć. Jeżeli uczący się chce poznać rzeczywistość narodu posługującego się danym językiem jako ojczystym, musi sięgnąć do literatury tego narodu. Śledząc konstrukcję samego języka, co ma miejsce niewątpliwie na lekcji języka obcego, nie sposób więc pominąć tworu, w którym znajduje on swój najpełniejszy wyraz, czyli literatury. Bruschi tak kontynuuje swoje wywody:

„Do nauczania języka obcego oferują teksty literackie także w sensie literaturoznawczym wiele pozytywnego: różnorodność stylów funkcjonalnych i płaszczyzn stylistycznych, które z ledwością można znaleźć w tekstach innego rodzaju. Po drugie, specyfikę językową, która odnajduje swój pełny wyraz wyłącznie w utworze artystycznym, głównie przez misterny układ słów i konstrukcji zdaniowych, dla stworzenia których często braknie talentu, chociażby np. dziennikarzowi. Po trzecie uczący się ma przed sobą jednolity tematycznie, całościowy utwór, który może być poddany wielorakim działaniom dydaktycznym”¹⁶.

Trudno odmówić słuszności tym twierdzeniom. Reasumując powyższe wywody należy podkreślić, że teksty literatury pięknej są godne polecenia w procesie akwizycji języka obcego z następujących powodów:

— stwarzają możliwość percepcji utworu literackiego w oryginalnej wersji językowej,

¹⁴ Ibid., s. 183.

¹⁵ W. Bruschi, *Zur Konzeption von Textarbeit und Unterrichtsgespräch als Element einer fremdsprachlichen Bildung*, „Neusprachliche Mitteilungen”, 1980, z. 1, s. 33.

¹⁶ Ibid., s. 34.

— stwarzają możliwość recepcji języka obcego odzwierciedlającego rzeczywistość socjokulturową danej wspólnoty komunikacyjnej,

— swoista multifunkcjonalność tekstu literackiego umożliwia realizację licznych celów kulturo- i realioznawczych, literaturoznawczych, wychowawczo-estetycznych, a przede wszystkim szeroko rozumianych celów lingwistycznych w zakresie opanowywania języka obcego; język jest w tym kontekście środkiem komunikacji, a literatura okazuje się tą formą jego przejawiania się, w której zjawiska językowe są najwyżej w ich rozwoju ewolucyjnym zorganizowane.

Niektórzy z dydaktyków przestrzegają jednak przed zbyt dużym demonizowaniem znaczenia literatury w procesie nauczania języka obcego. Twierdzą oni np., iż

„przede wszystkim uczący się muszą poznać teksty życia codziennego, które rzadko mają coś wspólnego z tekstami literackimi, a które w naturalnej komunikacji językowej występują najczęściej, tematykę dotyczącą turystyki, usług, komunikacji itd. Ponadto trzeba zwrócić uwagę na to, że sposób zastosowania języka, jak np. konstrukcje zdaniowe, środki stylistyczne, sposób prezentowania problematyki i wreszcie język fikcji literackiej, różni się zasadniczo od pragmatycznej, stosowanej w codziennym życiu konwencji uzualnej danego języka”¹⁷.

Przy rozważaniach zalet stosowania literatury na lekcji języka obcego trzeba istotnie uwzględnić fakt, że teksty literackie, charakteryzujące się zwykle stosunkowo wysokim stopniem komprymacji syntaktycznej, nie nadają się jako bezpośrednie wzorce językowe dla określonych sytuacji i nie mogą tym samym pełnić roli stosowanych modeli językowych w komunikacji językowej. W związku z tym powinny one być na lekcji języka obcego rozumiane raczej jako impulsy do produkcji wypowiedzi językowych, a nie jako stosowane modele językowe, i tym samym spełniać funkcję drugą z naszych wywodów przeprowadzonych w poprzednim rozdziale.

Uwzględniając te uwagi krytyczne, niezbędna jest stratyfikacja stosowania tego typu tekstów. Należy przy tym unikać używania tekstów literackich w nauczaniu dla początkujących, a także wszędzie tam, gdzie nauce języków obcych brak cech intensywności oraz gdzie uczący się dysponują niewielkim zasobem znajomości słownictwa.

4. DYDAKTYKA LITERATURY OBCOJĘZYCZNEJ A OJCZYSTEJ — PODOBIENSTWA I RÓŻNICE

Dydaktyka literatury obcojęzycznej stosowana na lekcji języka obcego oraz dydaktyka literatury ojczystej wykazują pewne podobieństwa, ale także i istotne różnice, które zawierają się zwykle w określeniu jej funkcji i zadań.

¹⁷ Ibid., s. 30.

Jak już wspomnieliśmy słuszny wydaje się wniosek, że literatura w dydaktyce języka obcego posiada więcej szczegółowych funkcji niż w nauce języka ojczystego. Literatura w dydaktyce języka ojczystego powinna sprzyjać przede wszystkim rozwojowi umiejętności przeżywania i formułowania odczuć emocjonalno-estetycznych, jakie mogą powstać po lekturze przyczyniając się tym samym do kształtowania określonych osobowości i postaw percepcyjnych.

„Przy percepcji tekstów literackich, niezależnie od rodzaju tej percepcji, czytelnik (uczeń) rekonstruuje ukazany przez autora świat fikcji literackiej poprzez pryzmat własnych oczekiwań, wymagań, wyobrażeń i indywidualnych doświadczeń”¹⁸.

Realizacja przez ucznia tak sformułowanego zadania zadowalała w pełni nauczyciela języka ojczystego, nie zadowalała jednak nauczyciela języka obcego. Dla niego najważniejsze jest, aby rekonstrukcja ta przebiegła na płaszczyźnie języka obcego. Dla dydaktyki literatury w aspekcie akwizycji języka obcego nie jest wobec tego najważniejsza merytoryczna i treściowa strona utworu literackiego. Liczy się ona tylko na tyle, na ile może powodować wypowiedź obcojęzyczną. Istotna natomiast jest strona językowa utworu. Trzeba przy tym określić, czy język, w którym został napisany dany tekst, nie jest zbyt trudny dla uczących się, czy prezentuje w miarę typowy socjolekt, czy nie zawiera zbyt dużo wyrażen gwarowych czy żargonowych, które to mogą często zakłócić lub wręcz uniemożliwić proces percepcji tekstu.

Przy doborze literatury do nauczania języka ojczystego najważniejszą rolę odgrywa wobec tego kryterium reprezentatywności danego tekstu dla określonej epoki literackiej, natomiast przy selekcji tekstów literackich dla dydaktyki języków obcych — substancja lingwistyczna utworu. Nauczyciel języka ojczystego nie musi się martwić w takim stopniu jak nauczyciel języka obcego o to, czy dany utwór literacki będzie zrozumiały dla uczniów pod względem językowym, nie musi wyjaśniać słownictwa i przeprowadzać semantyzacji — jedyne problemy, z którymi może się zetknąć dotyczą trudności w recepcji ukazanej w tekście rzeczywistości, wynikającej z niepełnej wiedzy na temat prezentowanej tematyki.

Inną rolę pełni w dydaktyce literatury języka obcego i ojczystego interpretacja. W dydaktyce literatury ojczystej wydaje się ona być celem opracowywania danego utworu, w dydaktyce języka obcego jest raczej środkiem do osiągnięcia celu, jakim jest powodowanie wypowiedzi obcojęzycznych i przyspieszanie tym samym nabycia kompetencji komunikacyjnej.

Inne zadania spełnia także tekst literacki w dydaktyce języka ojczystego i obcego jako materiał nauczania. W tej pierwszej jest zwykle — oprócz

¹⁸ H. Ivo, *Allgemeine Lernziele des Literaturunterrichts*, [w:] *Literaturunterricht*, praca zbiorowa pod red. G. Wilkending, Monachium 1972, s. 177.

podręcznika do historii literatury — podstawowym i jedynym materiałem nauczania; na lekcji języka obcego podręcznik nigdy nie jest zasadniczym materiałem nauczania, lecz uzupełniającym, pomocniczym lub wspierającym.

Inne znaczenie w dydaktyce literatury obcojęzycznej i dydaktyce literatury ojczystej ma także określenie stopnia trudności tekstów. Jak już wspomnieliśmy poprzednio ma ono związek ze stroną językową (lingwistyczną) określonego utworu, ale nie tylko. W dydaktyce literatury ojczystej stopień trudności utworu jest określany zazwyczaj przez kryteria treściowo-problemowe i skorelowany ze stopniem trudności językowej (np. w zakresie złożoności konstrukcji zdaniowych, frekwencji stosowania danego słownictwa itd.). Inaczej jest w dydaktyce literatury obcojęzycznej. Pełna zgodność umiejętności analizowania złożonych problemów czy tematów ze stroną językową danego dzieła jest przy pracy z tekstem obcojęzycznym trudna, ponieważ poznawanie otaczającego świata i zagadnień z zakresu rzeczywistości obiektywnej oraz stopień opanowania języka nie następują w perspektywie czasowej w sposób zsynchronizowany. W dydaktyce języka obcego poznawanie tzw. pozalingwistycznej rzeczywistości socjokulturowej zwykle wyprzedza stopień opanowania języka. Nie dotyczy to jedynie sytuacji, w których dzieci i młodzież nauczane są języków obcych za pomocą obcojęzycznej literatury młodzieżowej. Lekcje takie są jednak bardzo rzadkim i nie zawsze pożądanym przypadkiem.

Podsumowując dotychczasowe rozważania można zatem stwierdzić, że teksty literackie mają znaczenie na dwóch płaszczyznach: na płaszczyźnie kulturowo-estetycznego kształcenia oraz na płaszczyźnie samego języka obcego, zawierającej poznanie, opanowanie i utrwalenie nowego słownictwa oraz struktur zdaniowych, aktywizację sprawności językowych i nabywanie kompetencji komunikacyjnej.

Płaszczyzna pierwsza będzie dominująca dla dydaktyki literatury ojczystej, druga natomiast będzie w tej dydaktyce pełniła funkcje sekundarne. Odwrotnie natomiast jest w dydaktyce literatury obcojęzycznej, gdzie płaszczyzna druga będzie nadrzędną w stosunku do pozostałej.

Dydaktyka literatury ojczystej nie ogranicza doboru utworów do jakiegokolwiek okresu literackiego; nie może tak czynić, ponieważ jej zadaniem jest przekazanie uczącemu się syntezujących wiadomości na temat chronologicznego całokształtu twórczości literackiej. Inaczej czyni dydaktyka literatury obcojęzycznej w procesie akwizycji języka. Jedno z podstawowych kryteriów doboru tekstów literackich dla celów glottodydaktycznych zakłada, że teksty takie powinny być brane z literatury współczesnej.

„W nauczaniu języka obcego powinno się pracować z tekstami, które zawierają słownictwo stosowane w możliwie najszerszych kręgach społecznych. Dlatego też preferuje się zalecanie tekstów autorów współczesnych. Stosowanie tekstów autorów współcześnie tworzących jest godne polecenia także i z innego powodu. Trudno bowiem wy-

obrazić sobie pracę z tekstami np. klasyków literatury światowej, żyjących i tworzących w XVII lub XVIII wieku przede wszystkim z tego powodu, że utwory te nie odzwierciedlają aktualnego stanu języka, a zawierają słownictwo, zwroty i struktury językowe, które są dla dzisiejszej komunikacji językowej archaiczne¹⁹.

Podobieństwa między obiema dydaktykami wykazuje natomiast podział poszczególnych celów stosowania literatury pod względem okresu ich trwania, chociaż realizacja tych celów w perspektywie czasowej jest jednak znów zróżnicowana. Wyróżnia się przy tym:

— cele globalne, które mogą być realizowane przez dłuższy okres, np. przez cały rok szkolny i których stopień realizacji jest zwykle testowany po upływie całej jednostki czasowej;

— cele cząstkowe, które są związane z poszczególnymi jednostkami lekcyjnymi i po realizacji których bezpośrednio następuje faza testowania²⁰.

Podział ten ma dla naszych wywodów charakter wyłącznie formalny i oczywiście nie ogranicza się tylko do dydaktyki literatury, a nawet nie tylko do dydaktyki przedmiotów językowych. Jest on jednak niezależnie od tej uwagi taki sam dla dydaktyki literatury ojczystej, jak i obcojęzycznej, przy czym na realizację celów zarówno globalnych, jak i cząstkowych nauczyciel języka ojczystego ma zazwyczaj więcej czasu niż nauczyciel języka obcego. Dydaktyka literatury ojczystej ma natomiast inne liczne związki z dydaktyką języka obcego przy zastosowaniu literatury pięknej.

Wskazaliśmy już na interesujący fakt, że szczególnie duże zainteresowanie budzą te obcojęzyczne teksty literackie, które umiejscawiają akcję w ojczystym kraju uczących się lub których bohaterowie są rodakami uczniów.

Jak wiadomo program nauczania historii literatury w szkole średniej obejmuje nie tylko literaturę ojczystą, ale omawia także wybrane dzieła literatury światowej. Przez zaprezentowanie określonego utworu literackiego napisanego w języku obcym na lekcji tegoż języka, który już poprzednio został lub zostanie omówiony na lekcji języka ojczystego w formie przekładu lub tłumaczenia, stwarza się uczącemu interesującą możliwość zetknięcia się z dziełem literackim napisanym w języku wyjściowym (obcym). Należy przy tym podkreślić, że tego rodzaju praca z literaturą będzie bardzo trudna i kłopotliwa, ponieważ dzieła takie pochodzą zazwyczaj z innych epok literackich i nie prezentują aktualnej konwencji uzualnej języka, czym zaprzeczają kryteriom doboru tekstów literackich dla celów glottodydaktyki.

Nauczanie języka obcego zachodzi zazwyczaj — jak to już podkreślaliśmy

¹⁹ G. Schröder, *Zu Problemen der Behandlung literarischer Texte im Fremdsprachenunterricht*, „Deutsch als Fremdsprache”, 1976, nr 3, s. 171 - 179.

²⁰ *Methodik-Deutschunterricht-Literatur*, praca zbiorowa pod red. W. Bütowa, Berlin, 1977 s. 31.

— przez pryzmat języka ojczystego. Uwaga ta dotyczy zwłaszcza nauczania języków obcych przy zastosowaniu tekstów literackich, gdyż nabyte na lekcji języka ojczystego formy percepcji oraz nastawienie ogólne wobec literatury będą w dużym stopniu rzutowały na przebieg pracy z tekstami literackimi na lekcji języka obcego.

Chcielibyśmy przy okazji tych wywodów zwrócić uwagę na międzykulturowy charakter literatury, która bywa często określana międzynarodowym dobrem kulturowym, świadczącym o stopniu rozwoju cywilizacyjnego. Wydaje się, że przez swój ponadnarodowy charakter bardzo sprzyja rozwojowi komunikacji międzykulturowej, celu określanego w wielu publikacjach specjalistycznych jako aktualnie najważniejszego w nauczaniu języka obcego. Na tej płaszczyźnie widoczne chyba będą najbardziej związki między dydaktyką literatury obcojęzycznej a ojczystej, ale temat ten wydaje się tak obszerny, że niezbędne byłoby chyba odrębne opracowanie, dotyczące określenia tych bilateralnych związków.

Analizując poprzednio podane cele stosowania literatury (str. 122) na zajęciach kształcenia językowego, warto podkreślić, że niektóre cele dydaktyki literatury obcojęzycznej są zbieżne z celami dydaktyki literatury ojczystej, jak np. poznawanie utworów literackich jako pewnego rodzaju fenomenu kulturowego; nabywanie umiejętności produktywnego, aktywnego ustosunkowania się do problemów zawartych w tekście literackim; rozwój umiejętności i sprawności samodzielnej interpretacji tekstu itd. Pewne zbieżności wykazują również formy pracy z literaturą, wśród których na pierwszym miejscu można chyba wymienić rozwój sprawności czytania i to zarówno cichego, jak i głośnego oraz rozwój umiejętności interpretacji.

Na zakończenie tej krótkiej i z konieczności fragmentarycznej analizy zagadnień związanych z wzajemnymi stosunkami między dydaktyką literatury ojczystej a obcej trzeba jeszcze podkreślić dosyć duże znaczenie jednej z licznych potencjalnych możliwości dydaktyki literatury obcojęzycznej, mianowicie jej zdolność do przeprowadzania różnego rodzaju porównań i transpozycji z literaturą ojczystą. Wydaje się, że ta potencjalna możliwość, która przecież nie zawsze musi i może być wykorzystana, najbardziej łączy obie dydaktyki. Odpowiednie i umiejętne wykorzystanie tej zdolności literatury może również w dużym stopniu wspomagać motywację do nauczania języków obcych, która — jak wiadomo — jest czynnikiem współdecydującym o opanowaniu języków.

Pamiętać należy również o tym, że teksty literackie zarówno w nauce języka ojczystego, jak i w nauczaniu języków obcych mają największe znaczenie w rozwoju kategorii estetycznych i osobowościowych, co nie jest wprawdzie najważniejszym celem glottodydaktyki, ale stanowi podstawę każdej dydaktyki jako pewnej formy oddziaływania na jednostkę.

5. UWAGI KOŃCOWE

Niewątpliwie tekst literacki może przyczynić się w bardzo korzystny sposób do realizacji zasadniczych celów nauczania języków obcych. Literatura będzie przy tym służyła przede wszystkim, ale nie wyłącznie, pogłębianiu i poszerzaniu znajomości słownictwa oraz przyczyniać się będzie do rozwoju podstawowych sprawności językowych. Praca z literaturą jest trudna, dlatego konieczny jest z jednej strony umiejętny dobór tekstów literackich, a z drugiej strony wskazanie nauczycielowi korzystnych aspektów stosowania tekstów tego rodzaju w glottodydaktyce oraz właściwe przygotowanie go do pracy z obcojęzycznymi utworami literackimi na lekcji języka polskiego.

Zaprezentowane powyżej rozważania, dotyczące znaczenia, celów i funkcji literatury w procesie akwizycji języka, mają stosunkowo krótki i z konieczności fragmentaryczny charakter, i w żadnym przypadku nie wyczerpują całości problematyki. Podobnie jest z wywodami na temat podobieństw i różnic między dydaktyką literatury ojczystej a dydaktyką literatury obcojęzycznej. Badania dotyczące tego zagadnienia powinny być kontynuowane, ewentualnie zintensyfikowane, ponieważ ich efekty mogą być korzystne zarówno dla nauczyciela polonisty, jak i dla nauczyciela języków obcych.

Zagadnienia konstruowania i określania materiałów nauczania, w tym przyznania odpowiedniego statusu tekstom prymarnym w dydaktyce języków obcych wymagają niewątpliwie dalszych zintegrowanych badań glottodydaktycznych, językoznawczych a także literaturoznawczych.

ALEKSANDER KOZŁOWSKI

IMPORTANCE OF LITERATURE AND ITS DIDACTICS IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION

(Summary)

The article presents the aims, functions and importance of literary texts in the process of foreign language acquisition. The main aim of using this kind of texts on foreign language lesson is the necessity of permanent extension and studying the knowledge of new vocabulary. Literature can fulfil in this process the following functions:

- material for transmission of lexical and grammatical information,
- base for the development of listening and reading competence,
- model for the development of speaking and writing competence,
- material for training translation skills.

Literature as a teaching material is characterized by rich and differentiated vocabulary, information about realities and culture and also strong emotional influence on a reader (student).

- Using literary texts in foreign language teaching one must remember about the necessity of their stratification; this kind of text should be avoided in teaching for beginners and in extensive forms of teaching.

The didactics of foreign language literature and native language literature show some similarities but also differences, which are presented in the article. Interpretation plays different part in both didactics the texts of literature perform different tasks on foreign language and native language lessons as a teaching material, different are the principles of literature choice. The similarities between both didactics are shown in the division of aims of literature use according to the period of their duration, that is global and partial aims.

The author concludes that literary texts can contribute in a very positive way to the realisation of basic aims of foreign language teaching.

Translated by Iwona Kozłowska